

Тамара С. Минић
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за научноистраживачки рад

УДК 37.02::811.163.41'354
DOI 10.46793/Uzdanica21.2.069M

Прегледни рад
Примљен: 27. фебруар 2024.
Прихваћен: 21. јун 2024.

МЕТОДИЧКИ ПОТЕНЦИЈАЛ НОВИЈИХ ИСТРАЖИВАЊА НАСТАВЕ ПРАВОПИСА¹

Айстѝракиј: Основни циљ рада састоји су у сагледавању резултата новијих истраживања наставе правописа српског језика и испитивању њиховог потенцијала за унапређење будуће наставне праксе. Настојимо да истраживањем у што већој мери обухватимо и анализирамо радове које се баве овом темом, а који су објављени у 21. веку у различитим домаћим часописима и зборницима радова. Приказани резултати досадашњих истраживања упућују на нове приступе за наставну праксу, које се махом односе на креативност наставника и ученика унутар наставног процеса, чиме се доприноси и развијању стваралачких активности код ученика. Осим предлога за побољшање наставе правописа у виду правописних квизова, коришћења илустрованог материјала и укључивања нових лингводидактичких текстова, значајан допринос осавремењавању наставе огледа се и у оспособљавању ученика за самостално коришћење *Правописа српскога језика* и осталих правописних приручника. Будући да је познавање и примењивање правописних правила потребно не само током школовања, већ и у развоју даље каријере, истичемо да је неопходно наставити слична истраживања којима би се допринело модернизацији наставе правописа и повећаној заинтересованости ученика за изучавање ове области.

Кључне речи: наставни предмет *Српски језик и књижевност*, настава правописа, основна школа, средња школа, унапређење наставе, креативност, *Правопис српскога језика*.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Полазећи од става „да се граматика и правопис не уче сами ради себе, већ имају практичне вредности, које могу служити како у изградњи даље каријере, тако и одиграти истакнуту улогу у развоју личности” (Петровић 2021: 132), желимо да сагледамо које предлоге изабрана и анализирана ли-

---

¹ Истраживање спроведено у раду финансирано је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (бр. уговора 451-03-66/2024-03/ 200198).

тература издваја за иновацију наставе правописа. Основни циљ рада стога се састоји у испитивању резултата досадашњих истраживања која могу послужити као подстрек за унапређење будуће наставне праксе.

Приликом сакупљања литературе приметили смо да су се различити аутори бавили овом темом. Будући да настојимо да прикажемо актуелне предлоге за унапређење наставе правописа, овом приликом ће нас занимати само научна дела која су објављена у двадесет првом веку. Одлучили смо да наш корпус обухвати четири књиге Вељка Брборића и седам научних радова различитих аутора. Брборићева књига *Правопис српског језика у наставној пракси* (2004) представља „незнатно измењен текст” његове докторске дисертације (Брборић 2004: 11), док преостале три књиге, *Правопис и школа* (2011), *О српском правопису* (2016) и *Муке око језика и правописа* (2019), садрже избор његових објављених радова који се тичу „теоријских и методичких основа српског правописа и његове примене у настави” (Брборић 2011: 7). Са друге стране, у издвојеним научним чланцима налазимо различите додатне креативне предлоге за учење и примењивање правописних правила и у основној и у средњој школи. Аутори ових радова махом предлажу употребу различитих дидактичких игара, коришћење нових лингводидактичких текстова, али дају и предлоге за оспособљавање ученика за самостално коришћење *Правописа српског језика* и осталих правописних приручника.

У овом раду најпре полазимо од основних напомена о правописној еволуцији српског језика и најзначајнијим правописним приручницима. Након општих напомена о настави правописа у основној и средњој школи, доносимо преглед истраживања анализиране литературе, а потом у посебном поглављу издвајамо и импликације за будућу наставну праксу.

2. ПРАВОПИСНА ЕВОЛУЦИЈА И НАСТАВА ПРАВОПИСА

Као што сама реч казује, под појмом *правопис* се подразумева „скуп правила у писању и правописну норму чине правила за писање гласова, речи и знакова за раздвајање реченица и реченичних делова” (Брборић 2016: 115). Правописна еволуција српског књижевног језика започета је у другој деценији деветнаестог века (в. Брборић 2011: 10), тачније 1818. године, када је Вук Стефановић Караџић у Бечу издао *Српски рјечник истолкован њемачким и латинским ријечима* (в. Караџић 1818), да би 1923. године изашао и први свеобухватан правописни приручник: *Правопис српскохрватског књижевног језика* Александра Белића (в. Белић 1923; Брборић 2011: 13). Након Новосадског књижевног договора из 1954. године јавља се покушај целовитог правописног заједништва Срба и Хрвата (в. Брборић 2011: 16), и 1960. године, као плод тог деловања, излази *Правопис српскохрватског књижевног језика са правописним речником*, који су заједно израдиле Матица српска

и Матица хрватска (в. Правопис 1960). Први ортографски приручник настао после распада бивше Југославије јесте *Правопис српскога језика* Матице српске из 1993. године (в. Брборић 2011: 18), који осавремењује и дорађује правописну норму утврђену Матичиним правописом из 1960. године (в. Правопис 1993: 9). Ново, „измењено и допуњено издање” *Правописа српскога језика* излази 2010. године (в. Правопис 2010; Брборић 2016: 17).

Први целовит правописни приручник српског језика намењен ученицима јесте *Српски правопис за средње школе* Милана Петровића и објављен је 1914. године (в. Петровић 1914). Примећујемо да је прошло тачно 110 година од издања овог приручника који бисмо данас могли означити термином *школски правопис* (в. Брборић 2016: 13). Од новијих школских издања правописа овом приликом помињемо и *Правопис српског језика* Милорада Дешића (в. Дешић 2004), чији је поднаслов *Приручник за школе* (в. Брборић 2011: 19).

*Планом и програмом наставе и учења*² је прописано да се настава правописа изводи на часовима наставног предмета *Српски језик (и књижевности)* у свим разредима, почев од првог разреда основне школе, закључно са завршним разредом средње школе (в. Брборић 2016: 115). Овај наставни предмет је одувек имао битну улогу у образовном систему, али примећујемо да је у другој половини двадесетог века смањен број часова (в. Брборић 2019: 7), па стога данас неки аутори предлажу повећање часова српског језика и у основној и у средњој школи (в. Брборић 2019: 21–22; Зељић 2016: 274). Поређења ради, у деветнаестом веку су, осим већег броја часова матерњег језика, постојали и други предмети чији су програмски садржаји били блиски данашњим садржајима наставног предмета *Српски језик (и књижевности)*, конкретно часовима посвећеним култури изражавања: *Летописање, Краснопис* (в. Брборић 2019: 10).

3. ДОСТИГНУЋА ДОСАДАШЊИХ ИСТРАЖИВАЊА НАСТАВЕ ПРАВОПИСА

3.1. НАСТАВА ПРАВОПИСА У ИСТРАЖИВАЊИМА ВЕЉКА БРБОРИЋА

Ученици се данас на часовима *Српског језика (и књижевности)* упознају са наставом језика, књижевности, али и наставом културе изражавања, у оквиру које се и одвијају часови посвећени изучавању правописа. Међутим, како литература наводи, један од основних проблема кад је реализација на-

---

² Планове и програме наставе и учења видети на сајту Завода за унапређење образовања и васпитања <https://zuov.gov.rs/zakoni-i-pravilnici/>.

ставе правописа у питању јесте то што није посебно напоменуто колико часова на годишњем нивоу треба посветити овој области, односно колико часова треба издвојити за обраду новог градива, а колико за понављање, утврђивање, систематизацију и оцењивање (в. Брборић 2004: 48–50). С обзиром на значај наставе правописа у образовању (не само за наставни предмет *Српски језик (и књижевности)* већ и за остале предмете), али и у даљој каријери и животу (в. Петровић 2021: 132), Вељко Брборић у својој књизи *Правопис српског језика у настави* (2004) најпре нуди неколико елементарних захтева који би требало да буду испуњени пре побољшавања саме наставе правописа на свим нивоима школовања (в. Брборић 2004: 226–234): (1) *План и програм наставе и учења* треба да детаљно пропише колико је часова предвиђено за реализацију наставе правописа у сваком разреду основне и средње школе; (2) неопходно је да ученици већ од петог разреда основне школе поседују и користе школско издање *Правописа*; (3) потребно је да уџбеници из српског језика, али и сви остали уџбеници који се користе у настави, буду усклађени са важећом правописном нормом; (4) препоручује се и да свака школа има приручну библиотеку намењену наставницима, која би у свом фонду имала и *Правопис*, да би сви наставници могли да га користе увек када наиђу на неку правописну недоумицу.

Као основни предуслов за извођење наставе правописа истиче се адекватна припремљеност предметног наставника (в. Брборић 2004: 257). Наставник је организатор, онај који „мотивише, моделира, помаже, подстиче, прати и усмерава ученике, па успешност наставног часа онајвише зависи од њега” (Брборић 2004: 260). То значи да би било пожељно да наставник пре часа припреми што разноврсније правописне вежбе, те да осмисли различите креативне задатке и дидактичке игре које би мотивисале ученике за изучавање правописа. Осим тога, како би ученици боље овладели правописом, пожељно је да наставник коментарише њихово правописно знање и ван часова посвећених правопису, а то може, на пример, учинити на часовима посвећеним исправкама њихових писмених задатака (в. Брборић 2004: 241).

Врло је важно истаћи да се настава правописа не може пренети ученицима предавањем, него „изношењем правила с мноштвом примера и активним учешћем ученика” (Брборић 2004: 235). За њено извођење предлаже се комбиновани тип часа, који би подразумевао обједињење више типова наставних часова. Пожељно је да се рад на часу посвећеном правопису одвија у три фазе (в. Брборић 2004: 258–259). У том случају уводни део часа би подразумевао понављање раније наученог градива из ове области, унутар главног дела часа би били анализирани разноврсни примери и извршило би се теоријско уопштавање, док се у завршном делу може понављати оно обрађено у главном делу, али се могу користити и различите нове правописне вежбе. Више је предлога како те правописне вежбе треба да изгледају (в. Брборић 2004: 235–242):

(1) пожељно је да правописне вежбе које предметни наставник даје ученицима буду разноврсне: просте, које садрже само једну правописну област, и сложене, које подразумевају примену више правописних правила; уз то предлаже се и да правописне вежбе буду различите по временској остварености и наставним захтевима;

(2) препоручује се да наставник припреми адекватне примере за час, који се разликују од примера датих у уџбенику; сви примери које наставник припреми могу се наћи на наставном листићу будући да је у настави правописа изузетно пожељно коришћење овог наставног средства (в. Брборић 2004: 259);

(3) предлаже се и вођење рачуна о систематичности и поступности, да би се на тај начин обезбедила трајност наученог знања.

Такође, да би ученици усвајали трајнија знања из ове области, литература посебно напомиње и да се „правописни пропусти морају [...] евидентирати и истаћи” (Брборић 2004: 242), а да све правописне грешке које се уоче, треба на време да буду исправљене (в. Брборић 2011: 88). Грешке које се јављају заправо су показатељ колико су добро ученици савладали одређени наставни садржај. На тај начин наставник може увидети које су области правописа ученици најслабије усвојили, па да на наредним часовима пажњу посветити баш том делу градива. Будући да иновирана настава захтева што самосталније ученичке активности, наставник може подстаћи ученике и да грешке сами уоче и исправе. Такође, врло је важно да наставник охрабрује ученике и када погреше, да би из тих својих грешака усвојили нова знања. У супротном, код ученика би се могао изазвати страх и смањило њихово даље напредовање.

Осим примарног значаја наставе правописа у основношколском и средњошколском образовању, посебно се истиче и значај медија за познавање правописних правила. Наиме, како литература издваја (в. Брборић 2011: 131), многи електронски медији који представљају ученичку свакодневицу штетно делују на ученичко правописно знање, јер се у њима може наћи велики број огрешења о правописну норму.

Све издвојено представља основне препоруке за извођење наставе правописа и у основној и у средњој школи. Стога ће наш задатак бити да у наредној целини испитамо каква се још иновативна решења за реализацију часова посвећених правопису у основној и средњој школи нуде у појединим научним радовима.

3.2. ДОДАТНО УНАПРЕЂЕЊЕ НАСТАВЕ ПРАВОПИСА

Радови које смо овом приликом прикупили показују да се различита решења за другачије приступе настави правописа препоручују и за основну и за средњу школу. Овом приликом анализираћемо седам научних чланака, али напомињемо да постоји велики број других радова који такође доносе различите предлоге за унапређење наставе правописа, а који овим истраживањем нису обухваћени (такав је, на пример, научни рад Слободана Новокмета „Компјутерски термини у настави правописа српског језика” (2014), затим рад Иване Ђорђевић „Употреба језичких игара у настави правописа” (2013) итд.). Укључивање већег броја радова превазишло би ограничења овог истраживања, па смо се зато определили само за неке од њих.

Како анализирани радови показују, за наставу у основној школи се махом предлаже повећање креативности ученика и наставника уз примену нових дидактичких игара и наставних средстава (правописни квизови, хумористичне илустрације, стрипови, правописне изложбе, правописно дрво и слично), док се за редовну наставу у средњој школи, пре свега, препоручује примена друштвених мрежа, а за часове додатне наставе и укључивање књижевних дела из савремене књижевности. Оспособљавање ученика за коришћење *Правописа* и самостално истраживање препоручује се и у основношколском и у средњошколском образовању.

3.2.1. Предлози за основну школу

Истраживање појединих анализираних радова подразумевало је спровођење анкета о мишљењу ученика о настави правописа. Једна таква анонимна анкета спроведена је у раду Саше Чорболоковића „Правописни квиз у осмом разреду” (2013). Добијени резултати показују да су часови правописа ученицима незанимљиви и да не поштују правописна правила јер их мрзи да о њима размишљају кад их нико не оцењује (в. Чорболоковић 2013: 107–108). Стога аутор жели да представи могућност другачије реализације часа утврђивања градива из области правописа у осмом разреду. Рад предлаже правописни квиз³ као једно од могућих решења за побољшање наставе правописа, уношење динамике у наставни процес и подстицање развијања функционалних знања и логичког мишљења код ученика. Квизови су ученицима посебно занимљиви, побуђују њихову заинтересованост и подстичу их на активно учествовање у наставном процесу, што их чини умногоме ефикаснијим од уобичајених правописних вежби. Аутор наглашава и да би знања

---

³ Приручник *Квизови у настави српског језика и књижевности*, између осталог, садржи и правописне квизове (в. Ломпар и др. 2019). Такође, дигитална анимација и правописни квиз намењени ученицима шестог разреда могу се наћи на линку Издавачке куће Klett: <https://klett.rs/pravopisni-kviz/>.

усвојена на овај начин била трајнија, али и да би квиз осим образовне, имао и васпитну улогу (в. Чорболоковић 2013: 116). У овом раду можемо наћи предлоге различитих игара које могу бити примењене на часу посвећеном правопису (в. Чорболоковић 2013: 112–116): низање на канап правилно написаних речи са речцама *ли* и *не*, префиксом *нај*- и одричним заменицама, проналажење правописних грешака на фотографијама различитих натписа, писање скраћеница понуђених речи и слично. На овај начин ученици би усвојена теоријска знања применили на практичним примерима, а уз то би се оспособили и за самостално служење *Правописом српскога језика* и *Речником уз правопис* (в. Чорболоковић 2013: 109), чиме би додатно био задовољен принцип свесне активности ученика.

Други рад Саше Чорболоковића, „Креативна настава правописа у основној школи” (2020), доноси још креативних предлога за иновацију наставе правописа, којима би се обрадило или утврдило градиво, али и подстакла ученичка креативност (в. Чорболоковић 2020: 145–152): правописни стрипови, правописна јелка или правописно дрво, правописна изложба, правописна загонетка, правописни граничници, правописни графити, правописне мајице. Примећујемо да сви предлози доприносе побољшању стваралачких активности ученика и усвајању трајних знања из правописа, али посебно треба напоменути да је за реализацију оваквих часова пожељна и додатна креативност наставника (в. Чорболоковић 2020: 152–153; уп. Брборић 2004: 260). То значи да је потребно и да наставник изабере адекватне методе и средства којима ће ученицима пренети знања, а дидактичке игре се намећу као једна од могућности. Иако извођење дидактичких игара често захтева доста уложеног времена од стране наставника, њихово извођење на часовима посвећеним правопису би било оправдано, јер би уз њихову примену ученици били мотивисанији за рад и брже би усвајали неопходна знања.

О важности стваралачких активности ученика, активних учесника у настави, и подстицања на истраживачке задатке говори Вања Петровић у чланку „Хумористичне илустрације у настави правописа и језичке културе (на примеру пројекта *Сизифова борба за српски језик и правопис* Бојана Јокановића)” (2021). Овим радом предлаже се развијање следећих двају аспеката наставе: хумора и илустрованог материјала. Основна идеја која се заступа јесте да би ученици били заинтересованији за компликовано градиво уколико би им било изложено уз коришћење садржаја који поседују хуморни потенцијал или илустрације (в. Петровић 2021: 133). Управо зато су предложене различите могућности инкорпорирања хумористичних илустрација насталих у оквиру пројекта *Сизифова борба за језик и правопис* аутора Бојана Јокановића. Као посебни потенцијал ових илустрација истиче се чињеница да су радови доступни и на друштвеним мрежама (Инстаграму и Фејсбуку). С обзиром на то да млађе генерације много времена проводе на интернету, овакви садржаји би им били увек доступни. То значи да би ученици право-

писна знања могли да, осим на часовима српског језика у млађим и старијим разредима основне школе, усвајају и ван учионице.

3.2.2. ПРЕДЛОЗИ ЗА СРЕДЊУ ШКОЛУ

Спроведено истраживање Горана Зељића у раду „Правописна знања будућих учитеља и васпитача” (2016) имало је за циљ да утврди у којој мери свршени средњошколци који су на пријемном испиту радили тест из српског језика и књижевности на Учитељском факултету у Београду познају правописна правила. Аутор је издвојио три задатка која су се односила на преписивање реченице уз примену правописних правила, употребу великог почетног слова и гласовне алтернације (в. Зељић 2016: 264). Анализа резултата истраживања је показала да су свршени средњошколци недовољно овладали правописним знањима, па аутор закључује да је, између осталог, неопходно повећати и удео наставе правописа у настави српског језика у средњој школи (в. Зељић 2016: 274). Зато је сада потребно испитати каква решења за другачије приступе настави правописа у средњој школи нуде различити научни радови.

Научни чланак Тамаре Савић „Увођење и примена друштвених мрежа у функцији осавремењавања наставе правописа” (2021) доноси предлоге за примену друштвених мрежа на часовима правописа. Будући да је онлајн-комуникација ученичка свакодневица, ауторка сматра да је неопходно предузети извесне методе да би друштвене мреже могле да унапреде ученичку писменост, односно да побољшају ученичке језичке и говорне компетенције (в. Савић 2021: 74). У истраживању је искоришћена нова метода „утврђивања и обнављања градива из правописа” која је подразумевала вежбање „на лингвометодичком предлошку у виду преписке са друштвених мрежа” (Савић 2021: 79). За потребе истраживања спроведен је експеримент са контролном и експерименталном групом, које су чинили ученици два одељења другог разреда средње школе. И док се у контролној групи нису уводиле никакве промене, експериментална група имала је више задатака (в. Савић 2021: 79–82): најпре, сви ученици су попунили анонимни упитник који се тицао обраћања пажње на употребу правописних знакова на друштвеним мрежама, а потом је свака од три групе у које су подељени имала различите задатке – прва група је, без исправљања правописних грешака, издвојила дијалог из преписке са пријатељима са Фејсбука, друга група је са исте друштвене мреже преписала три коментара, док је трећа група издвојила преписку са професорком српског језика. Примери које је издвојила прва група показали су огрешења о велики број правописних правила: изостављање знакова интерпункције, коришћење непостојећих скраћеница, изостанак употребе дијакритичких знакова (в. Савић 2021: 80). За разлику од приватних преписки, у коментарима испод фотографија који су јавни и сви их виде, а које

је издвојила друга група, ученици као аутори тих коментара користили су и знакове интерпункције и дијакритичке знаке, где се видело да постоји свест о значају правилне употребе језика, али је примећена претерана употреба англицизама (в. Савић 2021: 81). Примери које је издвојила трећа група показали су да у комуникацији са професорком није било правописних грешака, те је закључено да поштовање правописних правила у комуникацији на друштвеним мрежама зависи од саговорника (в. Савић 2021: 81). Истраживање спроведено у овом раду показало је да су ставови ученика о примени друштвених мрежа у настави правописа изузетно позитивни: изјаснили су се да им се допада самосталност приликом истраживачког рада и да им је градиво из правописа занимљивије када је обрађено на овакав начин (в. Савић 2021: 83). Осим тога, о функционалној корисности оваквих садржаја говори и податак да су ученици из експерименталне групе боље савладали градиво од оних из контролне групе, што су показали и резултати контролне вежбе, реализоване након спроведеног експеримента (в. Савић 2021: 84). Сви добијени позитивни резултати допринели су томе да и други професори који првобитно нису примењивали садржај присутан на друштвеним мрежама на својим часовима постану заинтересованији за овакав приступ настави правописа (в. Савић 2021: 83–84).

У раду Иване Ђорђевић „Измене и допуне *Правописа Матице српске* у додатној настави српског језика у средњој школи” (2012: 114) представљен је модел диференциране наставе правописа намењен ученицима четвртог разреда средње школе. Ауторка полази од чињенице да *Планом и програмом наставе и учења* није прописан број часова обраде и увежбавања појединих ортографских правила у средњој школи, те да средњошколски учбеници не посвећују довољно пажње усвајању правописних знања (в. Ђорђевић 2012: 94). Стога се предлажу нови методички модели који треба да мотивишу ученике за усвајање нових и обнову постојећих знања из области правописа, али и да их оспособе да самостално примењују стечено знање (в. Ђорђевић 2012: 98–99). Тај нови полупрограмирани методички модел је и реализован у наставној пракси и подразумева да на часовима посвећеним правопису ученици решавају задатке и одговарају на питања у вези са разликама између *Правописа* Матице српске из 1993. и 2010. године. Ученици су показали веће интересовање за језичку културу након овако организованог часа, а уз то су се мотивисали и да примере за правописну анализу траже у свом окружењу (в. Ђорђевић 2012: 114). И ово истраживање је потврдило да ће ученици боље овладати знањима из области правописа уколико у току наставног процеса буду активни учесници.

Да се може извршити унутарпредметна корелација између наставе правописа и наставе књижевности, показује рад Милке Николић „Могућности примене лингвостилистичког приступа наставним садржајима из правописа у средњој школи” (2016). Овај рад посебно издвајамо, зато што он,

за разлику од свих других анализираних научних чланака, нуди методичке концепције за примену лингвостилистичких приступа настави правописа на часовима додатне наставе у четвртом разреду средње школе, а корпус представљају књижевна дела из савремене књижевности у којима постоји могућност примене лингвостилистичког приступа (в. Николић 2016: 81). Дакле, за разлику од свих радова у којима се предлаже употреба неуметничких текстова (коментари са друштвених мрежа, текстови порука и сл.), једино се у овом раду дају препоруке за коришћење уметничког текста. С тим у вези, посебан допринос оваквих часова огледа се у томе што би ученици научили да разликују погрешну употребу правописа у неуметничком тексту и одступање од правописне норме у уметничком тексту (в. Николић 2016: 80).

4. ИМПЛИКАЦИЈЕ ЗА НАСТАВНУ ПРАКСУ

На основу прегледа досадашњих истраживања можемо изнети неколико импликација за будућу наставну праксу. Да би ученици што боље овладали правописним знањима која су им неопходна не само у току образовања, већ и у даљој каријери и читавом животу, најпре је потребно побудити њихово интересовање за изучавање и примењивање правописних правила. Будући да се у ученичком окружењу може пронаћи велики број примера огрешења о правописну норму (в. Брборић 2011: 131; Чорболоковић 2013: 114), а да је непоштовање правописних правила веома често и на друштвеним мрежама које представљају ученичку свакодневицу (в. Савић 2021), потребно је, чини се више него икада раније, подићи свест ученика о важности поштовања и примењивања правописних правила у писаној комуникацији и ван учионице.

Мотивисање ученика за изучавање правописа може се постићи на различите начине, уз употребу различитих наставних средстава и примену бројних дидактичких игара. Дидактичке игре су вишеструко корисне: оне могу да одрже ученичку пажњу и омогућавају ученицима да усвоје садржаје из области правописа, али и да провере раније стечена знања, па се стога и препоручују у савременој настави. Наставник може сам осмислити игре, а може искористити и већ постојеће предлоге. Приручник за наставнике *Креативне идеје за наставу српског језика и књижевности* (в. Ракоњац 2021) садржи велики број примера реализације часова српског језика и књижевности на којима ће ученици моћи да усвоје знања кроз игру. На једном таквом часу ученици би могли да усвоје и правописну норму о употреби великог слова и састављеном и растављеном писању речи играјући се лекара који треба да исправљањем правописних грешака *излече језик* (в. Ракоњац 2021: 16–19).

Реализовање правописног квиза такође има вишеструку улогу: ученици ће правописна знања обновити или усвојити на другачије организованом часу, а уз то се, будући да овакав час подразумева рад у групама, доприноси и повећаној социјализацији ученика. Уносећи динамику у наставни процес, и квиз активира ученике и омогућава учење кроз игру и забаву.

Осим наставника, неку дидактичку игру или квиз могли би осмислити и ученици. Наставник може да подели ученике у неколико група, па да свака од тих група осмисли неколико питања из области правописа које ће поставити ученицима у осталим групама. На овај начин сви ученици би, као активни учесници у настави, утврђивали правописно знање и док смишљају питања, и док на њих одговарају.

Сматрамо да и укључивање хумористичких елемената у наставу правописа такође има низ предности. Коришћењем хумора у настави наставник може да мотивише и опустити ученике, јер се тако ствара пријатна атмосфера на часу и унапређује учење. Хумор подстиче ученичку пажњу и побуђује њихово интересовање. Ученици су ангажованији у наставном процесу и лакше усвајају наставне садржаје уколико су презентовани на духовит начин. Зато наставник може да наставу правописа унапреди употребом различитих хумористичких садржаја: хумористичких илустрација, навођењем примера огрешења о правописну норму који могу изазвати смех и слично.

С обзиром на то да већина ученика свакодневно користи друштвене мреже, а да се тамо може наћи велики број примера одступања од правописне норме, укључивање оваквих садржаја у наставу правописа такође сматрамо вишеструко оправданим. Најпре, ученици би били заинтересованији за рад уколико би користили њима познат и близак садржај. Проналажењем грешака у таквим садржајима и наставниковим скретањем пажње на неопходност поштовања ортографске норме у свим видовима комуникације, ученици би могли бити мотивисанији за примењивање правописних правила и у дописивању на друштвеним мрежама.

Коришћењем *Правописа српскога језика* и у основној и у средњој школи ученици би се оспособили да самостално реше правописне недоумице и ван школе, док би примена лингвостилистичких приступа настави правописа у средњој школи наставу правописа учинила занимљивијом, посебно ученицима који више воле књижевност.

Посебно истичемо да није неопходно да сваки час посвећен правопису буде доследно организован по наведеним препорукама. Припреме наставника за овакве часове некада би трајале доста дуго. Са друге стране, можда нешто од препорученог ученицима у неком одељењу не би било занимљиво. Наставник може применити само неке од препорука, а може и сам осмислити неку сличну дидактичку игру или користити другачије лингводидактичке текстове, све у зависности од интересовања ученика или расположивости наставних средстава које нуди школа.

5. ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

Како је анализа литературе обухваћене овим истраживањем показала, за изучавање правописа је од примарне важности на различите начине мотивисати ученике, будући да су се изјаснили да су им ови часови незанимљиви. Зато смо након прегледа основних сугестија за извођење наставе правописа анализирали и радове који махом предлажу све веће укључивање ученика као активног учесника у настави.

Различите активности које повећавају ученичку креативност и оспособљавају их за самостално примењивање усвојених знања могу се применити и у основној и у средњој школи, на часовима редовне и додатне наставе. За наставу правописа у основној школи махом се предлаже коришћење наставног материјала у виду хумористичних илустрација, стрипова, правописног дрвета и сл., те реализација правописних квизова. Са друге стране, за наставу правописа у средњој школи предлаже се укључивање нових лингводидактичких текстова (садржај присутан на друштвеним мрежама, *Правопис српскога језика*, поједина дела савремене књижевности). Иако питању наставе правописа на различитим нивоима школовања приступају на различит начин, свим наведеним ауторима је заједничко да предлажу нове приступе за наставну праксу, које се махом односе на креативност наставника и ученика унутар наставног процеса, те подстицање ученика на самостално примењивање стечених знања, у чему се види значајан допринос осавремењавању наставе правописа.

Будући да правописна знања имају важну улогу не само у току образовања, већ и у развоју даље каријере и формирању личности, на основу свега изложеног сматрамо да је неопходно наставити слична истраживања која могу бити подстрек за будуће унапређење наставе правописа.

ЛИТЕРАТУРА

Belić (1923): A. Belić, *Pravopis srpskohrvatskog književnog jezika*, Beograd, G. Kon.

Brborić (2004): V. Brborić, *Pravopis srpskog jezika u nastavnoj praksi*, Beograd: Filološki fakultet.

Brborić (2011): V. Brborić, *Pravopis i škola*, Beograd: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Brborić (2016): V. Brborić, *O srpskom pravopisu*, Beograd: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Brborić (2019): V. Brborić, *Muke oko jezika i pravopisa*, Novi Sad: Prometej.

Čorboloković (2013): S. Čorboloković, Pravopisni kviz u osmom razredu, *Metodički vidici*, 3, Novi Sad: Filozofski fakultet, 91–117.

Čorboloković (2020): S. Čorboloković, Kreativna nastava pravopisa u osnovnoj školi, *Književnost i jezik*, LXVII/1, Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost Srbije, 143–155.

Dešić (2004): M. Dešić, *Pravopis srpskog jezika: priručnik za škole*, Zemun: Nijansa.

Dorđev (2012): I. Dorđev, Izmene i dopune *Pravopisa Matice srpske* u dodatnoj nastavi srpskog jezika u srednjoj školi, *Metodički vidici*, 3/2012, Novi Sad: Filozofski fakultet, 91–117.

Dorđev (2013): I. Dorđev, Upotreba jezičkih igara u nastavi pravopisa, *Metodički vidici*, 4(4), Novi Sad: Filozofski fakultet, 75–91.

Karadžić (1818): V. Stefanović Karadžić, *Srpski rječnik: istolkovan njemačkim i latinskim riječima*, Beč: Štamparija Jermenskog manastira.

Lompar i dr. (2019): V. Lompar, J. Živanović, N. Kljajić, M. Marković, B. Nikić, S. Čorboloković, *Kvizovi u nastavi srpskog jezika i književnosti: priručnik za nastavnike*, Beograd: Klett.

Nikolić (2016): M. Nikolić, Mogućnosti primene lingvostilističkog pristupa nastavnim sadržajima iz pravopisa u srednjoj školi, *Prilozi nastavi srpskog jezika i književnosti*, 5, Banja Luka: Društvo nastavnika srpskog jezika i književnosti Republike Srpske, 79–93.

Novokmet (2014): S. Novokmet, Kompjuterski termini u nastavi pravopisa srpskog jezika, *Književnost i jezik*, 61, 1/2, Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost Srbije, 81–93.

Petrović (1914): M. Petrović, *Srpski pravopis: za srednje škole*, Novi Sad: Štamparija Natošević.

Petrović (2021): V. Petrović, Humoristične ilustracije u nastavi pravopisa i jezičke kulture (na primeru projekta „Sizifova borba za srpski jezik i pravopis” Bojana Jokanovića), *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta Prizren–Leposavić*, 16, Leposavić: Učiteljski fakultet Prizren–Leposavić, 131–144.

Planovi i programi nastave i učenja. Dostupno na <https://zuov.gov.rs/zakoni-i-pravilnici/>.

Pravopis (1960): *Pravopis srpskohrvatskoga književnog jezika sa pravopisnim rečnikom*, Novi Sad: Matica srpska, Zagreb: Matica hrvatska.

Pravopis (1993): M. Pešikan, J. Jerković, M. Pižurica (prir.), *Pravopis srpskoga jezika*, Novi Sad: Matica srpska.

Pravopis (2010): M. Pižurica, M. Dešić, B. Ostojić, Ž. Stanojčić (red.), *Pravopis srpskoga jezika*, izmenjeno i dopunjeno izdanje, Novi Sad: Matica srpska.

Pravopisni kviz. Dostupno na <https://klett.rs/pravopisni-kviz/>.

Rakonjac (2021): B. Rakonjac, *Kreativne ideje za nastavu srpskog jezika i književnosti*, Beograd: Kreativni centar.

Savić (2021): T. Savić, Uvođenje i primena društvenih mreža u funkciji osavremenjavanja nastave pravopisa, *Učenje i nastava*, VII/1, Beograd: KLETT društvo za razvoj obrazovanja, 73–88.

Zeljčić (2016): G. Zeljić, Pravopisna znanja budućih učitelja i vaspitača, *Književnost i jezik*, LXIII/3–4, Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost Srbije, 263–277.

Tamara S. Minić

University of Kragujevac
Faculty of Philology and Arts
Scientific Research Center

POSSIBILITIES OF USING RECENT RESEARCH ON ORTHOGRAPHY IN TEACHING

Summary: This paper explores recent research on orthography, as well as the potential use of the research with the purpose of improving teaching practice. Our goal was to include scientific papers and books relating to orthography, written and published in the 21st century. The corpus consists of four books by Veljko Brborić (*Pravopis srpskog jezika u nastavnoj praksi*, *Pravopis i škola*, *O srpskom pravopisu* and *Muke oko jezika i pravopisa*) and seven scientific articles by different authors.

The results of previous research studies offer new approaches in teaching, which mainly relate to the creativity of teachers and students within the teaching process, thus contributing to the development of students' creative activities. The studies provide ways of using orthography quizzes, illustrated materials and linguodidactic texts, which can contribute to modernising teaching orthography and to making students capable to use *Pravopis srpskoga jezika* and other orthography manuals.

Given that orthographic knowledge is needed not only during schooling but also for further career development, it can be concluded that it is necessary to continue dealing with ways of modernising orthography teaching.

Keywords: Serbian language and literature, orthography teaching, primary school, secondary school, improvement of teaching, creativity, *Pravopis srpskoga jezika*.